Пише: Драгомир Анђелковић
понедељак, 28 децембар 2009 14:03

Приказ књиге: Александар Саша Гајић, *Нова велика игра*, Нова српска политичка мисао, Београд, 2009.

Приписује се Скерлићу да је рекао да су Срби паметан (интелигентан), али не и мудар народ. Узимајући у обзир његове опаске о нашој плаховитости и брзоплетости, и непромишљености која произлази из тих у нас распрострањених особина, ако горе наведено експлицитно и није рекао, имплицитно неоспорно јесте. Мудрост је плод хладног резона (споја памети и мирноће), заснованог на сазнању, а манифестује се кроз практично деловање. Јер, „речи лете а дела остају“, и тек на основу њих истински можемо да судимо о мудрости. Сврха мудрости је да дела испадну повољно за њихове творце, а не да се испразно, ма колико кићено, збори.

О томе колико смо мудри, видимо на основу онога шта смо радили и урадили током прошлог века и онога што сада чинимо – од жртвовања наших националних интереса, па и идентитета, ради југословенске илузије, до актуелног доживљавања европских интеграција као фетиша, а не средства да нама буде боље. Односно, по томе како смо пролазили и даље пролазимо у „великој игри“ међу народима и државама. И не фали нама Србима, како би то рекао Скерлић, само сталожен дух, већ и одговарајуће сазнање. Наш велики его, али и брзоплетост и површност, често нас доводе у стање својеврсног друштвеног аутизма. Видимо само оно што желимо, и у том контексту придајемо себи место које нам реално не припада. Зато је први задатак српских интелектуалаца – а наше учене главе, ма колико апстрактно паметно зборише, то су само онда када успеју колико-толико да се изборе са недостатком личне мудрости – да допринесу ублажавању аутизма српског народа. Карактер не можемо да променимо, али ако на исправан начин обогатимо сазнање, ипак можемо промишљеније да поступамо. А и то већ није мало.

Шанса да боље заиграмо

Шансу да нешто научимо, и постанемо способнији да учествујемо у великој игри која је поново у пуном јеку – а у коју смо, хтели то или не, увучени – понудио нам је *Александар Саша Гајић* .
У издању
Нове српске политичке мисли

, у оквиру библиотеке Политички живот, из штампе је изашла књига тог младог научника, са већ замашним истраживачким стажем. У питању је доктор правних и политичких наука, сарадник Института за европске студије и Нове српске политичке мисли, и аутор бројних научних и стручних радова, као и публицистичких текстова.

Његова књига *Нова велика игра*, којом ћемо се бавити, посвећена је геополитичком надметању у каспијском подручју. Ради се о свеобухватном, интердисциплинарном делу са заокруженом политиколошком, економском, правном, етнолошком, историјском, географском, културолошком, социолошком компонентом. Уз то, оно је написано методолошки исправно и у сваком другом погледу темељно. И, што посебно треба истаћи с обзиром на актуелност теме, и нашу националну склоност ка незграпном писању са намером да испаднемо паметни, реч је о делу испуњеном садржајем који је, без губитка на квалитету, обрађен врло популарно, тако да буде разумљив широкој читалачкој публици.

А да би и овај приказ био јасан и онима којима геополитичка тематика није блиска, одмах да конкретизујем којим просторним опсегом се Гајићева књига бави. Она је посвећена области Кавказа и Средње Азије, регионима, од којих први – као раскрсница између Средњег и Блиског Истока, Средње Азије и Јужне Русије – има прворазредну стратешку улогу, а други – као велики енергетски „резервоар“ наше планете – има и огроман привредни значај. Штавише, обе области, како не без разлога сматра Збигњев Бжежински [1] , представљају и кључни део „евроазијског Балкана“ тј. подручја оптерећеног експлозивним међуетничким, међурелигијским и међудржавним односима. Ради се о подручју које „насељава приближно седамдесет милиона становника који чине преко стотину етничких и лингвистичких група, припадника различитих религија и цивилизација.“ [2] Само по себи то није проблем, али јесте чињеница да те „групе носе историјски терет међусобних сукоба, које комунистичка идеологија не само да није успела да уклони него их је неретко и продубљивала, остављајући својим распадом простор за ратове, привредни колапс и еколошке катастрофе, не искључујући као могућност и ону најопаснију – нуклеарну“. [3]

Од безбедности Индије до енергетске моћи

Аутор је садржај посвећен великом Балкану Евроазије, распоредио у шест, односно са уводним и закључним поглављем, осам делова. У оквиру њих су, у складу са логичким редом, анализиране географске карактеристике каспијског подручја и његова историја, геополитички значај и енергетско богатство, економски, етно-социјални, верски, територијални и други заједнички и посебни проблеми земаља региона. Као и њихов

војно-економски потенцијал, интереси и безбедносни изазови, односно деловање других држава, а посебно великих сила. Коначно, детаљно је анализиран значај и ток нове велике игре, отпочете после распада Совјетског Савеза. А она се, иако се у ширем смислу везује за глобална надигравања, изворно, како је још у 19. веку дефинисано, односи на простор Средње Азије (и његово предворје Кавказ). И представља „борбу за расподелу утицаја између регионалних сила, бивших сила и садашњих суперсила“. [4]

Од њеног исхода зависи много више од тога ко ће имати превласт у каспијском подручју. Тамошња позиција битно утиче на глобалну моћ великих сила. Зато је данас, када је у питању контрола над енергентима и њиховим транспортним трасама, „каспијска игра“ још већа него што је била у претпрошлом веку, када се радило о безбедности драгуља Британске империје – а то је била Индија – односно о будућем статусу тадашње англосаксонске суперсиле. Аутор не претерује када каже: „Догађања на каспијском подручју почетком 21. века показују да је овај простор важнији него што је био некада. Приметна је тенденција да се његов значај у ближој будућности још више повећава и усложњава. За разлику од времена када је улога овог простора у највећој мери била геостратешка, данас каспијско подручје има и изражену геоекономску, еколошку, демополитичку и безбедносну улогу“. [5]

Гајић детаљно анализира и објашњава нову велику игру, и улогу њених главних актера. Међутим, то је нешто што и очекујемо од солидног геополитичког дела. Но, зато су ретке студије те врсте које се подробно баве правним и другим уско стручним проблемима. А у књизи о којој говоримо, чији је аутор дипломирани правник, студиозно су обрађена баш нека таква питања. Конкретно, правни статус Каспијског мора у прошлости, историја трговачке и војне пловидбе Каспијским морем, резултати досадашњих преговора о статусу и подели Каспијског мора. То све књизи *Нова велика игра* даје посебан квалитет, и чини је не само солидном, већ уистину добром, односно атрактивном и за стручњаке из домена поморског права и неких других области.

Јужни ток и нова велика игра

Нема сумње, то што нам пружа садржајан увид у то како се други народи боре за своје интересе, Гајић ствара предуслове да побољшамо своју практичну памет, и тако начелно доприноси нашем капацитету да деламо у прилог сопствене добробити. Но, ту се корист по нас од његове књиге не исцрпљује. Сагледавање енергетског богатства Средње Азије, и геополитичког значаја каспијског подручја, упечатљиво нам показује где је наше место у енергетским надметањима на простору Евроазије, односно колики је за нас значај *Јужног тока*. А да је огроман видимо и из следећих речи: „Наслеђена мрежа

цевовода, грађена у време СССР-а, у потпуности је подређивала све каспијске државе Русији, без које су оне потпуно одсечене од остатка света. … Оваква мрежа цевовода омогућила је неспорну доминацију Русије и руских нафташа као што је *Росњефт* (тј. *Гаспром*), чији се нафта и гас транспортују бесплатно“. [6]

Када *Јужни ток* буде изграђен део гасног богатства које се налази под директном или индиректном контролом Москве, биће транспортован до земаља ЕУ преко нас. Тиме не само што ће бити осигурана наша енергетска безбедност, већ ће знатно бити повећана и геополитичка тежина Србије. Довољно је узети у обзир то шта крајњим корисницима енергената, односно њиховим продавцима значи подручје где пролази гасна жила куцавица. Да је магистрални гасовод пролазио кроз Србију 1999. године, она сигурно не би била бомбардована. На то треба додати и чисто економски значај *Јужног тока*, тј. неоспорну чињеницу да су енергетске магистрале, тамо где за то постоје предуслови (демографски, природни, инфраструктурални, урбани, привредни) какви су се код нас стекли – генератори даљег економског развоја. Око њих, као и поред великих река и значајних путева, буја живот.

А да гасна река која треба да потече коритом које иде и преко српске земље има реалан извор (а не имагинаран као конкурентски гасовод Набуко), говори енергетски потенцијал подручја над којим је Руска Федерација углавном успоставила и учврстила превласт. О гасно-нафтном богатству каспијске зоне, чија ћемо спона са „светом“ постати и ми, сведоче следећи подаци: „Поред 18 милијарди до 34 милијарде барела чије је постојање утврђено, резерве нафте процењују се на још 235 милијарди барела (процене су некада и скромније – 15,6 милијарди барела утврђених и 163 милијарде претпостављених барела нафте)“. [7] Такође, претпоставља се да се „у истом подручју налазе резерве (укључујући и оне из Узбекистана) од око 1.000 до 7.500 трилиона кубних метара земног гаса, па се ове резерве природних ресурса сматрају једним од најзначајнијих на свету“. [8] Штавише, према проценама стручњака „каспијска регија представља друго по величини подручје на свету по богатству енергената, одмах иза Блиског истока“. [9]

Вазална или суверена Србија?

Гајић је анализирао разне релевантне изворе, и сувопарне податке је представио концизно, питко и уверљиво. Њихова моћ је толика да ако проблематици чак приступамо превасходно са теоријским побудама, па и за политику нисмо нарочито заинтересовани, готово је немогуће да се оно што на основу њих сазнамо о Средњој Азији не одрази на поимање нашег међународног положаја и дешавања на српској унутрашњополитичкој сцени. Штавише, и да се не понадамо, под условом да имамо бар елементарна патриотска осећања, да ће наши владајући политичари истрајати у намери да упркос вољи Вашингтонаураде нешто добро за своју земљу и народ; нешто од чега умногоме зависи боље сутра Србије – а то је реализација пројекта *Јужни ток*. Но, с друге стране, сагледавајући понуду и потражњу на нашем – и то не само у духу теорије јавног избора већ речено и у пежоративном смислу – политичком тржишту, чини ми се да немамо много основа да се надамо да ће наша политичка каста до краја капитализовати изградњу Јужног тога. Другим речима, нажалост мало је вероватно да ће онаква каква је – а не могу да не кажем да је лакејска и саможива – искористити простор за балансирање и прагматичну борбу за националне интересе, који ће
Јужни ток
пружити Србији и српском народу у целини.

Увиђајући колики је његов значај (за земљу и њих лично), као и моћ ојачале Русије, и при томе ослањајући се на снажни лоби унутар ЕУ који ради у прилог изградње јужног крака гасовода, вероватно ће у вези са реализацијом тог пројекта остати лојални партнери Москве. Опет, плашим се да ће подједнако настојати и да не нађуте своје евроатлантске покровитеље. А они, иако у складу са својим стратешким опредељењима настоје да земље који су извор енергената укључе у зону своје хегемоније, а земље транзита њиховог гаса и нафте увуку у НАТО, [10] од последњег не одустају и када прво не могу да остваре. Јер, једна је ствар да ли је Руска Федерација од земаља Старе Европе одвојена санитарним кордоном америчких марионетских држава – које имају мању могућност да поступају у складу са својим интересима него земље са колико-толико савезничким (а не вазалним) статусом у односу на Вашингтон – и са њима повезана преко територија НАТО протектората, или је тај нови берлински зид негде пробијен или бар сужен. У последњем случају и даље постоји шанса да се читава НАТО грађевина у једном моменту уруши, и тако буде створена могућност да у будућности постане реалност хармоничан економски али и геополитички простор од Урала до Атлантика.

За Вашингтон, који зна да не може да спречи интензивну енергетску сарадњу ЕУ и Руске Федерације, али који тврдоглаво настоји да се из њених сужених оквира не изађе, наведени развој догађаја је права ноћна мора. Зато ће се Србија ускоро наћи под великим притиском да одустане од неутралности и приступи атлантским ешалонима. Наравно, Гајићева књига, строго научно ограничена на оно чиме се бави, о томе нам не говори. Али кроз причу о америчким геополитичким приоритетима и стратегији за њихову реализацију, односно о енергетском значају Средње Азије, помаже и онима који то до сада нису учинили, да скину копрену са очију и промисле о томе где је у великој

игри место Србије, шта је чека у будућности, и шта би истински државници требали да раде, односно како би ми, обични грађани, морали да се поставимо према нашим политичарима ако проценимо да су искључиво саможиви опортунисти а не бар какви-такви (полу)државници у покушају.

Крв, нафта и заблуде

Да се вратимо књизи *Нова велика игра*. За крај, да кажемо и то да је она посвећена делу света о коме се код нас мало тога зна, и стога на неки начин има, на основу своје предметне свеобухватности, улогу енциклопедијског водича кроз каспијски простор. Међутим, и да је којим случајем другачије, да радови на српском језику о Кавказу и Средњој Азији нису више него ретки, Гајићева студија би на основу свега онога што смо о њој већ рекли, добила запажено место. И могу искрено, а не по дужности аутора приказа, да је препоручим како стручној јавности, тако и широј читалачкој публици. Првима је она користан алат за занат, а другима ће бити колико поучно, толико и занимљиво штиво. Пре пар година се на српском језику појавила сјајна књига Тома Рајса – *Оријенталиста*,посвећена мистериозном животу и фасцинантном делу Лева Нусимбаума, алијас Есад Беја. Он је између два светска рата написао немало тога о каспијском подручју. Само да споменем књигу *Крв и нафта на оријенту*, нажалост код нас непреведену, и у нас више пута штампању студију *Алах је велики* (која се између осталог бави и регионима о којима говоримо).

Преводилац узбудљиве Рајсове књиге и уједно писац српског предговора, напоменуо је: „Заборавите на претходна знања, она су већином скуп заблуда, нађите храброст и крените на пут са аутором у прошлост која ће вам помоћи да схватите садашњост и будућност“. [11] У временима када су наша сазнања о каспијском подручју, у условима готово потпуне контроле нашег медијског простора од стране евроатлантских центара моћи, речено умногоме важи и за студију Саше Гајића. Зато се надам да ако већ, вероватно, наши политичари немају времена и воље за читање, књига *Нова велика игра* неће промаћи људима из њихових стручних тимова. Медијско хипнотисање народа, сигурно користи владајућим круговима како би наставили да нас воде упркос свим досадашњим неуспесима, али дугорочно неће добро проћи ни они, ако и сами поверују у лажну слику света и места Србије у њему, коју нама сервирају. Ако се насуче српски брод, већ озбиљно начет олујом, засигурно неће бити добро ни њима. Зато би требало да се постарају да боље схвате позадину, можда судбоносних, стратешких и енергетских изазова са којима се Србија суочава.

[1] Видети: Бжежински З, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001, стр. 117-142.

[2] Гајић А, *Нова велика игра*, НСПМ, Београд, 2009, стр. 11.

[3] Исто.

[4] Исто, стр. 13.

[5] Исто, стр. 207.

[6] Исто, стр. 42.

[7] Исто, стр. 39.

[8] Исто.

[9] Исто.

[10] Исто, стр. 168.

[11] Владан Стојановић, „Реч преводиоца“, стр. 5, у: Рајс Т, *Оријенталиста – мистерија једног необичног и опасног живота*

, Едитор, Београд, 2006.